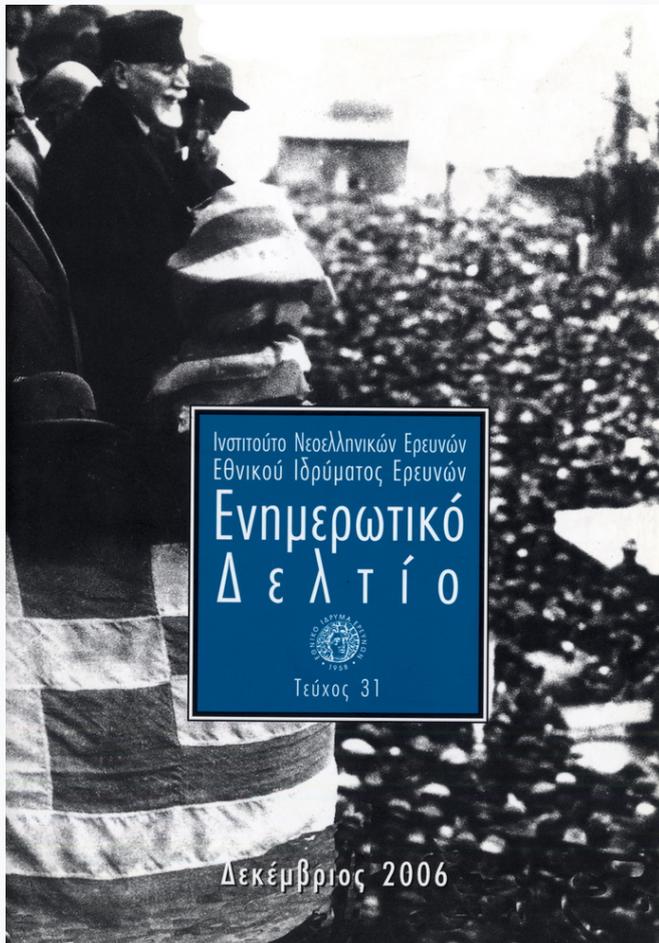

Ενημερωτικό Δελτίο

Τόμ. 31 (2006)

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΙΝΕ

doi: [10.12681/news.43](https://doi.org/10.12681/news.43)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΙΝΕ. (2008). *Ενημερωτικό Δελτίο*, 31, 45–58.
<https://doi.org/10.12681/news.43>

**ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΙΝΕ**

Ημερίδα

για το ερευνητικό πρόγραμμα: *Αρχείο Προφορικής Παράδοσης*
του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου
(Αθήνα, ΕΙΕ, 20 Μαρτίου 2006)

Στο Αρχείο Προφορικής Παράδοσης έχουν συγκεντρωθεί, με συστηματική επιστημονική έρευνα, στο διάστημα 1990-1998 και 2002-2006 στοιχεία της Ιστορίας και του Πολιτισμού κυρίως των κατεχομένων περιοχών της Κύπρου αλλά και αρκετών κοινοτήτων από τις ελεύθερες περιοχές. Το Αρχείο περιλαμβάνει πλούσιο προφορικό υλικό σε θέματα τοπογραφίας, ιστορίας, κοινωνικής, οικονομικής, πνευματικής και πολιτιστικής ζωής. Οι ερευνητικές αποστολές συνεχίζονται στις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου (αγροτικές και αστικές), όπου ηχογραφούνται με συνεπενδύσεις στοιχεία της παραδοσιακής ζωής, με σκοπό την ολοκλήρωση του Αρχείου.

Η έρευνα για τη συλλογή του υλικού άρχισε συστηματικά από την 1η Σεπτεμβρίου 1990 μέχρι το 1998 υπό την καθοδήγηση της ανώτερης ερευνήτριας του Κ.Ε.Ε. κυρίας Θεοφανούς Κυπρή. Κατά τον σχεδιασμό της έρευνας, αλλά και σε ολόκληρη την πορεία του ερευνητικού προγράμματος, πολύτιμη ήταν η συμβολή και ενεργό το ενδιαφέρον του τότε διευθυντή του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη. Χρήσιμες ήταν επίσης οι μεθοδολογικές παρατηρήσεις του αλλά και οι εισηγήσεις του για τον κατάλληλο σχεδιασμό της λειτουργίας του Αρχείου (μηχανογράφηση, τρόποι εμπλουτισμού, αξιοποίησης και διαφύλαξης του υλικού, καταρτισμός κανονισμών λειτουργίας) και τη συνέχιση και συμπλήρωση της έρευνας με τη συλλογή αντίστοιχου υλικού από τις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου.

Συγκεντρώθηκε υλικό, για όλες ανεξαιρέτως τις κατεχόμενες κοινότητες, σχετικά με θέματα τοπογραφίας, ιστορίας, κοινωνικής, οικονομικής και θρησκευτικής λαϊκής τέχνης, μνημεία του λόγου και ότι άλλο έχει σχέση με την παραδοσιακή λαϊκή ζωή και τον λαϊκό πολιτισμό. Ήθη και έθιμα, αντιλήψεις και θεσμοί της παραδοσιακής κυπριακής κοινωνίας καταγράφηκαν, ώστε να δίνεται μια ολοκληρωμένη εικόνα της πνευματικής και υλικής ζωής των κατεχομένων περιοχών σε όλες τις εκφάνσεις της, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί στην Κύπρο ύστερα από μακράιων ιστορική διαδρομή. Παράλληλα συγκεντρώθηκε φωτογραφικό υλικό με φωτογραφίες των πληροφορητών, αντικειμένων που κατασκεύασαν οι ίδιοι, κεντημάτων και υφαντών, αλλά και παλιών φωτογραφιών που έχουν περισώσει.

Στις 20 Μαρτίου 2006, με πρωτοβουλία του διευθυντή του ΙΝΕ, καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη, διοργανώθηκε στην αίθουσα σεμιναρίων του ΕΙΕ ημερίδα αφιερωμένη στο Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου και στο Αρχείο Προφορικής Παράδοσης.

Κατά την έναρξη της ημερίδας απηύθυναν χαιρετισμούς ο διευθυντής του ΙΝΕ και επιστημονικός σύμβουλος του προγράμματος καθηγητής Πασχάλης Κιτρομηλίδης και ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Αθήνα, αναπληρωτής καθηγητής, κύριος Γιώργος Γεωργής.

Η αναπληρώτρια διευθύντρια του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, Δρ.

Αικατερίνη Αριστείδου παρουσίασε τους σκοπούς, τους στόχους, τη λειτουργία και τα ερευνητικά του προγράμματα, ενώ ο Κυπριανός Δ. Λούης, επιστημονικός υπεύθυνος του προγράμματος, παρουσίασε το "Αρχείο Προφορικής Παράδοσης του Κ.Ε.Ε.: ιστορικό, λόγοι συγκρότησης, στόχοι και πορεία υλοποίησης, δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης, προοπτικές".

Κατά το 2004-2006 εντάχθηκαν στο ερευνητικό πρόγραμμα δύο νέοι ερευνητές με σκοπό την εκπαίδευσή τους και την απόκτηση εμπειριών και δεξιοτήτων σε θέματα σύγχρονων ερευνητικών μεθοδολογιών και διαχείρισης ερευνητικών σχεδίων. Δείγμα αυτής της εκπαίδευσης αποτελούν οι πρωτόλειες εργασίες που παρουσίασαν στην ημερίδα οι νέοι ερευνητές Γρηγόρης Ιωάννου και Μαρία Μακρή με τίτλο *Αγροτικές κολεκτίβες στην Κύπρο: Εστιάζοντας σε ένα υβρίδιο της ύστερης αποικιακής περιόδου ο πρώτος, και Η Αρχαιοκαπηλία στην Κύπρο κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας η δεύτερη*.

Στην επιστημονική εκδήλωση παρευρέθηκαν και συμμετείχαν στη συζήτηση ερευνητές από το ΙΝΕ και άλλα ερευνητικά ιδρύματα της Αθήνας καθώς και ο Πρέσβης της Κυπριακής Δημοκρατίας αναπληρωτής καθηγητής κύριος Γιώργος Γεωργής.

Κυπριανός Δ. Λούης

Διεθνές Συνέδριο

The Making of Modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797-1896)

(Λονδίνο, 7-9 Σεπτεμβρίου 2006)

Aντικείμενο του Συνεδρίου, το οποίο συνδιοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και το Centre for Hellenic Studies του King's College του Λονδίνου, ήταν η ανάδυση και η κατίσχυση μιας νεοελληνικής εθνικής ταυτότητας κατά τον 19ο αιώνα, και συγκεκριμένα κατά την περίοδο που ορίζεται συμβολικά από τη δημοσίευση της *Νέας Πολιτικής Διοικήσεως* του Ρήγα Βελεστινλή το 1797 και την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα του 1896. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη συμβολή της εθνικιστικής ιδεολογίας αλλά και πνευματικών ρευμάτων όπως ο Διαφωτισμός και ο ρομαντισμός στη διαμόρφωση μιας ελληνικής εθνικής συνείδησης και μιας αντίληψης για το ιστορικό παρελθόν του έθνους, οι οποίες ενέπνευσαν και νομιμοποίησαν τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του 1821, την ίδρυση του ελληνικού εθνικού κράτους και την εμφάνιση, αργότερα, της Μεγάλης Ιδέας και του αλυτρωτικού κινήματος.

Βασικοί θεματικοί άξονες του Συνεδρίου ήταν οι ιδεολογικές χρήσεις της ελληνικής ιστορίας ως συστατικού στοιχείου της ανάπτυξης των ανθρωπιστικών επιστημών (αρχαιολογία, ιστοριογραφία, λαογραφία) και των καλών τεχνών (λογοτεχνία, αρχιτεκτονική, ζωγραφική, μουσική), το γλωσσικό ζήτημα στην Ελλάδα, ο ρόλος του περιηγητι-

σμού και του φιλελληνισμού στη διαμόρφωση διαφορετικών, και συχνά ανταγωνιστικών μεταξύ τους, προσλήψεων της ελληνικής πραγματικότητας στο εξωτερικό, η εξέλιξη των κλασικών και των βυζαντινών σπουδών στην Ελλάδα και την Ευρώπη κατά τον 19ο αι-

ώνα, ο ρόλος της θρησκείας στη συγκρότηση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας, η θέση των ετερόγλωσσων και ετερόθρησκων κοινωνικών ομάδων στο ελληνικό βασίλειο του 19ου αιώνα και οι αντιλήψεις για τη θέση της Ελλάδας ως προς την Ευρώπη, τα Βαλκάνια και την Οθωμανική αυτοκρατορία τις οποίες αναδεικνύει η μελέτη των ελληνικών λόγιων και πολιτικών κειμένων του 19ου αιώνα. Εκείνο, ωστόσο, που τονίστηκε από όλους τους ερευνητές που συμμετείχαν στο Συνέδριο είναι η ανάγκη της συγκριτικής προσέγγισης της "ελληνικής περίπτωσης" στο πλαίσιο της μελέτης της ιστορίας των ευρωπαϊκών ιδεολογικών ρευμάτων, και δη των εθνικισμών –προσέγγιση η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη του νεοελληνικού φαινομένου στην ευρωπαϊκή του συνάφεια και, κατ' επέκταση, των νεοελληνικών σπουδών σε ένα ευρύτερο δίκτυο επιστημονικού διαλόγου πάνω στα ζητήματα που απασχόλησαν το Συνέδριο.

INSTITUTE FOR HELLENIC STUDIES

KING'S
College
LONDON

University of London

The Making of Modern Greece: Nationalism, Romanticism, & the Uses of the Past (1797–1896)

International Conference

Thursday 7 – Saturday 9 September 2006
Great Hall, Strand Campus, King's College London

PROGRAMME

Photo: British Library, 1881. Photo: British Library, 1881. Photo: British Library, 1881. Photo: British Library, 1881.

Στο Συνέδριο συμμετείχαν με ανακοινώσεις τους οι ακόλουθοι ερευνητές:

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης, *The study of nationalism and the 'canonization' of Greece*,

Γιάννης Κουμπουρλής, *European historiographical influences upon the young C. Paparrigopoulos (1843-1853)*,

Γεώργιος Βαρουξιάκης, *Nineteenth-century British political thought on the modern Greeks*,

Anthony D. Smith, *Religion and the definition of the nation: the case of Greece in comparative perspective*,

Έφη Γαζή, *Religion and nationalism in nineteenth-century Greece: Reflections on a 'new' 'old story'*,

Μάριος Χατζόπουλος, *From resurrection to insurrection? Revolution, identity and myth in 1821*,

Mark Mazower, *The Virgin Mary and the Revolution: Orthodox-Catholic relations during the War of Independence, 1821-1830*,

Charles Stewart, *Dreaming of buried icons in the Kingdom of Greece*

Γιάννης Χαμηλάκης, *Enchanted marbles: materiality, temporality, and the making of Modern Greece*,

Παρασκευάς Ματάλας, *Mistra-Sparta, round trip: Courses of the city and of the 'historical memory'*,

Μαργαρίτα Μηλιώρη, *Scholarly Hellenism and philhellenic engagement: the long-term ambiguities of a well-established relationship*,

Paul Stephenson, *A medievalist commentator on Byzantium and modern Greece: E. A. Freeman*,

David Roessel, *Gladstone, philhellenism and the Bulgarian agitation*,

Γιάννα Δεληβοριά, *The notion of nation: The emergence of a national ideal in the narratives of 'inside' and 'outside' Greeks in the nineteenth century*,

Βασίλης Γούναρης, *Exemplary nation and caricature state: Competing Greek perspectives on the Balkans and Hellas (1797-1896)*,

Philip Carabott, *Unwanted co-citizens? Perceptions of and policies vis-à-vis heterolingual and heteroreligious groups in nineteenth-century Greece*,

Σωκράτης Πετμεζάς, *Redefining the Hellenic nation and its attributes: the 'Romantic' generation (c. 1840-1860)*,

Ελένη Καλλιγά, *Radical nationalism in the British Protectorate of the Ionian Islands (1815-1864)*,

Σάκης Γκέκας, *The emergence of class identities in Ionian towns under British rule*,

Michael Llewellyn Smith, *Dimitrios Vikelas and the making of a modern European state*,

Ελεάνα Γιαλούρη, *American and Greek experiences of the 1896 'revival' of the Olympic Games in Athens*,

Ελένη Μπασσέα, *Athens, 1896: A site of modernity?*,

Karen Van Dyck, *Multilingualism, mother tongues, and the birth of the nation*,

Peter Mackridge, *A language in the image of the nation: Modern Greek and some parallel cases*,

Irina Kovaleva, *The Language Question, Homer, and the early Cavafy*,

Αλέξης Πολίτης, *Literature as a form of national discourse, 1830-1900: poetry and prose fiction in the national and commercial capitals of the Greek-speaking world*,

Βασιλική Δημουλά, *Utopian constructions of the nation: the example of Dionysios Solomos*,

Δημήτρης Τζιόβας, *The novel and the crown: O Leandros and the politics of Romanticism*,

Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, *Autobiography, fiction and the nation: the writing subject in Greek during the later 19th century*,

Δόμνα Πασχαλίδου, *State and states: Self-definition and functionality of the Greek state in the daily press of the period 1843-1896*,

Δημήτριος Κιουσόπουλος, *Nineteenth-century Greece: Opera and nationalism*,

Άννη Μάλαμα, *Illustrating national history: Monumental painting in nineteenth-century Athens*.

Οι εργασίες του Συνεδρίου ολοκληρώθηκαν με συζήτηση στρογγυλής τράπεζας, στην οποία συμμετείχαν οι Suzanne Marchand, Samim Akgönül, Robert Holland και

Henrik Mouritsen και αναζητήθηκαν οι δυνατότητες αλλά και τα προβλήματα μιας συγκριτικής προσέγγισης της "ελληνικής περίπτωσης" σε σχέση προς άλλα ευρωπαϊκά παραδείγματα συγκρότησης ενός σύγχρονου κράτους και μιας εθνικής ιδεολογίας, όπως το γερμανικό, το ιταλικό και το τουρκικό.

Στο περιθώριο του συνεδρίου πραγματοποιήθηκε η παρουσίαση του βιβλίου *Eleftherios Venizelos: The Trials of Statesmanship* το οποίο επιμελήθηκε ο Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης και εκδόθηκε από τον οίκο Edinburgh University Press. Το βιβλίο παρουσιάσαν στο κοινό οι καθηγητές Roderick Beaton, Michael Llewellyn Smith και Robert Holland και, στη συνέχεια, ακολούθησε διάλεξη με θέμα "Eleftherios Venizelos, a European Statesman" από τον επιμελητή της έκδοσης Πασχάλη Μ. Κιτρομηλίδη. Η εκδήλωση ολοκληρώθηκε με δεξίωση, την οργάνωση της οποίας είχε αναλάβει η Κρητική Εταιρεία της Μεγάλης Βρετανίας.

Τα πρακτικά του Συνεδρίου θα δημοσιευτούν προσεχώς στη σειρά Publications of the Centre for Hellenic Studies, King's College London από τον εκδοτικό οίκο Ashgate.

Γιάννης Κουμπουρλής

Συνέδριο

Scholars, Travels, Archives. The contribution of the British School at Athens to Byzantine and Modern Greek Studies

---

(Αθήνα, ΕΙΕ, 6 -7 Οκτωβρίου 2006)

Η Βρετανική Σχολή εόρτασε την πολυετή και γόνιμη παρουσία της στην Αθήνα με ένα συνέδριο που συνδιοργανώθηκε με το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών και πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο Λ. Ζέρβας του ΕΙΕ στις αρχές Οκτωβρίου 2006.

Η Σχολή εγκαθιδρύθηκε στην Αθήνα το 1886 ως κέντρο μελέτης και διαμονής βρετανών επιστημόνων με κύριο ερευνητικό προσανατολισμό καταρχήν την ελληνική αρχαιότητα. Η θεμελιακή αποστολή της σχολής ήταν η ανάπτυξη των ελληνικών σπουδών από την παλαιολιθική εποχή έως σήμερα, αξιοποιώντας και τη φιλελληνική κληρονομιά των βρετανών ταξιδιωτών στον ελληνικό χώρο. Η ιδέα για τη δημιουργία της σχολής είχε προταθεί, ήδη από το 1878, από τον καθηγητή κλασικών σπουδών Sir Richard Jebb. Ο διευθυντής που επιστάτησε τις πρώτες οικοδομικές και οργανωτικές εργασίες ήταν ο αρχιτέκτονας και αρχαιολόγος Francis Penrose. Το 1905 δημιουργήθηκε η βιβλιοθήκη της σχολής (Penrose library) η οποία αποτέλεσε πόλο συσπείρωσης μελετητών με πολλαπλά επιστημονικά ενδιαφέροντα. Εκεί φυλάσσεται και το πλούσιο αρχείο της Βρετανικής Σχολής που περιλαμβάνει υλικό από όλα τα ερευνητικά προγράμματα της σχολής, καθώς και ιδιωτικές συλλογές γνωστών βρετανών μελετητών του ελληνισμού από τον 19ο και τον 20ό αιώνα.

Η θεματική του Συνεδρίου αφορούσε ακριβώς στη διερεύνηση της συμβολής της σχολής στις Βυζαντινές και Νεοελληνικές σπουδές και χωρίστηκε σε πέντε ενότητες. Το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών συμμετείχε με τον διευθυντή, καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη, την διευθύντρια ερευνών, Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου, και την κύρια ερευνήτρια, Ευγενία Δρακοπούλου που παρουσίασαν πρωτότυπες εργασίες αξιοποιώντας και το πλούσιο αρχαιακό υλικό που φυλάσσεται στη Σχολή. Τις εργασίες του Συνεδρίου χαιρέτισαν στην εναρκτήρια συνεδρία ο διευθυντής του ΙΝΕ, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης, ο Sir M. Llewellyn Smith και ο διευθυντής της Σχολής δρ. J. Whitley.

Στην πρώτη ενότητα του συνεδρίου παρουσιάστηκαν οι ακόλουθες ανακοινώσεις: δρ. Liz Potter, *George Finlay and the History of Greece*, καθ. Malcolm Wagstaff, *Colonel Leake's knowledge of events in Greece following Independence: The Finlay Correspondence*, καθ. Γ. Κολιόπουλος *Finlay and his disenchanted prodigy*, δρ. Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου, *Like a rolling stone, R.A.H. Bickford-Smith from Britain to Greece in the last quarter of the XIXth century*. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάστηκαν οι ανακοινώσεις: καθ. Peter Mackridge, *From Archaeology to Dialectology and Folklore:*

the role of the British School in the career of M. Dawkins, καθ. Anthony Bryer, *R.M. Dawkins and the crypto-Chirstians*. Στην τρίτη ενότητα: δρ David Shankland, *Survivals and continuities: the Life and Works of F.W. Hasluck: 1878-1920*, καθ. Πασχάλης Κιτρομηλίδης, *F.W. Hasluck and Christianity and Islam under the Sultans*. Στην τέταρτη ενότητα: δρ. Renée Hirschon, *Home from home: the BSA and anthropological fieldwork*, καθ. Roger Just, *Greek Ethnography and the Archaeology of Anthropological Theory*, δρ. Tom Winniffrith, *A.J.B. Wace and M.S. Thompson: Nomads of the Balkans: The Vlachs*, καθ. Paul Halstead, *Studying the past in the present: archaeological engagement with modern Greece*. Στην πέμπτη ενότητα: Αμαλία Κακίση, *The Byzantine Research Fund Archive*, δρ. Ευγενία Δρακοπούλου, *BSA research on Byzantine Attica*, δρ. Paul Hetherington, *William Miller: medieval historian and modern journalist*, καθ. Richard Clogg, *Academics at War: the British School in two World Wars*. Το συνέδριο έκλεισε με μια γενική ανασκόπηση των εργασιών του διημέρου από τον καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη και τον καθηγητή R. Beaton.

BRITISH
SCHOOL
of
ATHENS

CONFERENCE

Scholars, Travels, Archives
The contribution of the British School at Athens
to Byzantine and Modern Greek Studies

6th & 7th October 2006

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΕΡΕΥΝΩΝ
1958

I. Zervas Amphitheatre
Institute for Neohellenic Research
National Hellenic Research Centre
Vas. Konstantinou 48, Athens

www.bsa.gla.ac.uk

www.nrc.gr

Τέλος στο πλαίσιο του συνεδρίου πραγματοποιήθηκε ομιλία του Επισκόπου Διοκλείας Καλλίστου με θέμα τις θεωρήσεις του Αγίου Όρους από τρεις εξέχουσες προσωπικότητες που συνδέθηκαν με τη Βρετανική Σχολή στην Αθήνα, τον F.W. Hasluck, τον R.M. Dawkins και τον Ph. Sherrard.

Μαρία-Χριστίνα Χατζηγιάννου

Επιστημονική Εκδήλωση

Ελληνική Νομαρχία 1806-2006. Ένα αίνιγμα της ελληνικής ιστοριογραφίας
(Αθήνα, ΕΙΕ, 1 Νοεμβρίου 2006)

Με την ευκαιρία της συμπλήρωσης διακοσίων χρόνων από την έκδοση της Ελληνικής Νομαρχίας, το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών διοργάνωσε επιστημονική εκδήλωση στο πλαίσιο της οποίας οι ιστορικοί Σπύρος Ασδραχάς, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης και Βασίλης Παναγιωτόπουλος αναφέρθηκαν στο συγκεκριμένο έργο, τη σημασία του και τα προβλήματα που θέτει για την ιστορία του νεοελληνικού στοχασμού. Το έργο, ο πλήρης τίτλος του οποίου είναι Ελληνική Νομαρχία ήτοι Λόγος περί Ελευθερίας, Συντεθείς τε και τύποις εκδωθείς ιδίοις αναλώμασι προς ωφέλειαν των Ελλήνων παρά Ανονίμου του Έλληνος, εκδόθηκε το 1806 στην Ιταλία. Η λέξη-κλειδί στον τίτλο, νομαρχία, αποτελεί λογοπαίγνιο με τη λέξη μοναρχία της οποίας, στο πλαίσιο της μαχητικής επιχειρηματολογίας του ανώνυμου πατριώτη, συνιστά τη διαμετρική αντίθεση. Νομαρχία είναι η αρχή των νόμων η οποία αντιπαράκειται στη διαφθορά και την ηθική σήψη της μοναρχίας. Το έργο αποπνέει τον βαθύ ριζοσπαστισμό της επαναστατικής εποχής που έχει την αφετηρία της στο 1789 και συνεχίζει στους κόλπους της ελληνικής πολιτικής σκέψης την παράδοση του Ρήγα Βελεστινλή, τις ιδέες του οποίου εμβαθύνει και στη μνήμη του οποίου ο ανώνυμος συγγραφέας αφιερώνει το πόνημά του. Ο επαναστατικός χαρακτήρας του έργου δεν προκύπτει μονάχα από την πρόκριση του μη μοναρχικού πολιτικού σχήματος αλλά και από την καταγγελία του Οθωμανικού δεσποτισμού και των συνεργών του, την οξυτάτη κοινωνική κριτική και την κριτική της διαφθοράς του κλήρου.

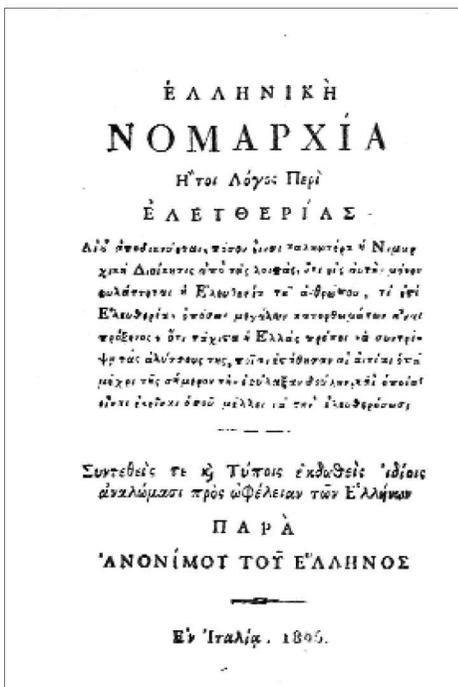
Η ανατρεπτική επιχειρηματολογία του έργου καθιστά ευεξήγητη την ανωνυμία του συγγραφέα του. Ο τελευταίος φύλαξε πάντως καλά το μυστικό του. Στους δύο αιώνες που πέρασαν από την έκδοσή του, το κείμενο προσογράφηκε σε πολλούς συγγραφείς, από τον Αθανάσιο Ψαλίδα έως τον Ιωάννη Κωλέττη και τον Γεώργιο Καλαρά. Καμιά απόδοση όμως δεν έχει αποβεί οριστική. Το έργο και ο συγγραφέας του παραμένουν ένα αίνιγμα των ελληνικών γραμμάτων.

Σύμφωνα με τον Σπύρο Ασδραχά, η διακειμενικότητα του έργου έχει ήδη υποδειχτεί από τον επιμελητή της τρίτης έκδοσης του κειμένου Γιώργο Βαλέτα (1957), αλλά αφορά τους κοινούς τόπους, και δεν προσδιορίζει με ακρίβεια τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας διαλέχτηκε με τις πηγές του —πρόβλημα που επιτείνεται από το γεγονός

ότι ο Ανώνυμος σπάνια αναφέρεται σε συγκεκριμένους ομολόγους του της νεότερης εποχής. Είναι ωστόσο δεδομένο ότι το επαναστατικό κάλεσμά του εντάσσεται στη λογική του σχεδίου του Ρήγα, αν και στην περίπτωση του Ανώνυμου η μεταβολή παρουσιάζεται πλέον ως υπόθεση των Ελλήνων. Οι Έλληνες του Ανώνυμου είναι γένος διακριτό από τους άλλους λαούς, χριστιανικούς και μουσουλμανικούς, είναι ξένοι μεταξὺ ξένων ακόμη στις παροικίες, τους κατεξοχὴν τόπους της "προκοπῆς" τους ως γένους. Όσοι από αυτούς παραδίδονται σε πολιτισμικές ωσώσεις απλώς διαιωνίζουν τη δουλικότητά τους, τη μειονεξία τους έναντι των ξένων· οι ακμάζοντες Έλληνες των παροικιών οφείλουν λοιπόν να επιστρέψουν στα πατρώα εδάφη και να θέσουν τον πλούτο και τις γνώσεις τους στην υπηρεσία των ομογενῶν τους.

Το πραγματικά νευρικό στοιχείο στην έκκληση του Ανώνυμου συνίσταται στην ανάδειξη της έννοιας του πλήθους, των πολλῶν, που καλούνται να συμμετάσχουν στην κοινωνική ανατροπή και, στη συνέχεια, ως πολίτες πλέον, στο μελλοντικό καθεστῶς ελευθερίας, τη νομαρχία. Ο Ανώνυμος τονίζει ότι η ελευθερία αυτή δεν θα δοθεί στους Έλληνες από τους Ρώσους, τους Γάλλους ή κάποιον άλλο λαό, ούτε απλά θα προκύψει μέσα από τον φωτισμό του γένους, αλλά θα κερδηθεί μέσα από την επαναστατική πράξη. Συνεχίζοντας μάλιστα μια παράδοση που έχει την αφετηρία της στον Choiseul-Gouffier, θεωρεί ότι οι πολεμικές ετοιμότητες της επανάστασης υφίστανται ήδη και αφορούν στο παρελθόν αποταγῆς των ορεινῶν κοινοτήτων της Ακαρνανίας, της Μάνης και του Σουλίου.

Το πολίτευμα που προτείνει ο Ανώνυμος στηρίζεται στις αρχαιοελληνικές αξίες. Η ιστορική θεμελίωσή του γίνεται με αναφορές στην ελληνική αρχαιότητα, όχι στη φωτισμένη Δύση στην οποία ο συγγραφέας οφείλει ωστόσο την πνευματική του διάπλαση. Ο ίδιος ομολογεί ότι γράφει τα κείμενά του όχι μόνο στα ελληνικά αλλά και στα ιταλικά και τα γαλλικά· οι περίφημες ανορθογραφίες του αποδεικνύουν άλλωστε την ελλιπή ελληνομάθειά του, ενώ ο τρόπος γραφῆς των αρχαιοελληνικῶν ονομάτων έχει να κάνει με το ότι διαβάζει τα αρχαία κείμενα από δυτικές μεταφράσεις. Σε κάθε περίπτωση πάντως, ο Ανώνυμος υιοθετεί πιθανότατα την άποψη του Vittorio Alfieri ότι η μεταβολή των καθεστώτων δεν πραγματοποιείται με τη διάδοση των φώτων, αλλά με τη μετάδοση του επαναστατικού ενθουσιασμού από τους φωτισμένους στις αφώτιστες μάζες. Ο Ανώνυ-

μος δεν φωτίζει απλώς, διακατέχεται από πάθος και προσπαθεί να το μεταδώσει. Αυτό το εγκυκλοπαιδικό πνεύμα, το έτοιμο να μιλήσει επί παντός επιστητού, είναι ταυτόχρονα μια "αισθαντική ψυχή", που υποφέρει και παθιάζεται, κατά το πρότυπο των ρομαντικών του καιρού του.

Τον Ανώνυμο δεν τον απασχολούν ζητήματα συνέχειας ή πολιτισμικών ρήξεων: είναι γι' αυτόν αυτονόητο ότι οι Νεοέλληνες είναι απόγονοι των αρχαίων, αν και αλλοιωμένοι σε διανοητικό και ηθικό επίπεδο εξαιτίας των τυραννικών καθεστώτων που όφειλαν να υποστούν επί αιώνες. Στο μυαλό του, η προσπάθεια θεμελίωσης ενός καθεστώτος ελευθερίας και ισότητας προϋποθέτει λοιπόν τη ρήξη με το παρελθόν του γένους, και δη την αναίρεση πολλών από τις επιταγές της θρησκείας μέσω μιας απαξίωσης –κατά το πρότυπο του Βολταίρου– των δομών, των πρακτικών και της ιδεολογίας της εκκλησίας.

Καταλήγοντας, ο Σπύρος Αοδραχάς τόνισε ότι δεν πρέπει να παραιτηθούμε της αναζήτησης της πατρότητας του έργου –με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι η αναζήτηση αυτή δεν θα αποτελέσει την κύρια και μοναδική αιτία της ενασχόλησης με το έργο– όχι μονάχα για λόγους γραμματολογικούς αλλά και διότι η γνώση τού ποιος είναι ο συγγραφέας του θα συνέβαλλε στη συνειδητοποίηση του εύρους της πνευματικής και πολιτικής πράξης της εποχής. Μάλιστα, πρότεινε δύο υποθέσεις εργασίας αναφορικά με τη διεύρυνση της πατρότητας του έργου: ότι η έντυπη μορφή προδικάζει και το χέρι του συγγραφέα και ότι δεν είναι καθόλου δεσμευτική η άποψη ότι ο συγγραφέας δεν επέζησε της επανάστασης του 1821.

Κατά τον Πασχάλη Μ. Κιτρομηλίδη, παρά την ανωνυμία του συγγραφέα της Ελληνικής Νομαρχίας, ή μάλλον εξαιτίας αυτής, το συγκεκριμένο έργο παραμένει μια ανεξάντηλη πηγή προκλήσεων για την ελληνική ιστορία των ιδεών. Ωστόσο, είναι απαραίτητο η συζήτηση γύρω από την Ελληνική Νομαρχία να απεγκλωβιστεί από την καθηλωσή της στο ζήτημα της πατρότητας του έργου, τουλάχιστον όσο δεν προκύπτει κάποιο σοβαρό εξωτερικό τεκμήριο, βάσει του οποίου θα επαναπροσδιοριστούν οι όροι της συζήτησης. Σε κάθε περίπτωση, η ανωνυμία του έργου είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τον ριζοσπαστισμό του –συνείδηση του οποίου είχε φυσικά ο συγγραφέας του–, γεγονός που το εντάσσει άλλωστε σε μια ευρύτερη παράδοση ανώνυμων κειμένων της εποχής που καταγγέλλουν τα κακώς κείμενα της κατακτημένης κοινωνίας, τον ρόλο της εκκλησίας και των άλλων ομάδων που βρίσκονται στην κορυφή της κοινωνικής ιεραρχίας, όπως είναι ο Ρωσσογγλογάλλος και ο Λίβελλος κατά των Αρχιερέων. Η απορία, μάλιστα, με την οποία αντιμετώπισε μέχρι πρόσφατα το έργο η ελληνική ιστορία των ιδεών δεν έχει τόσο να κάνει με την ανωνυμία του συγγραφέα του, αλλά ακριβώς με τον βαθιά ριζοσπαστικό χαρακτήρα των απόψεών του, οι οποίες παραπέμπουν στη μακρά παράδοση του ευρωπαϊκού πολιτειακού ουμανισμού όπως αυτή διαμορφώθηκε από τη φλωρεντινή αναγέννηση και τον Μακιαβέλι μέχρι τη Γαλλική επανάσταση.

Η ανάδειξη της ιστορικότητας του έργου προϋποθέτει μεταξύ άλλων την κατανόηση της θέσης του στην ανέλιξη του ελληνικού πολιτικού στοχασμού αλλά και τη συγκριτική προσέγγιση των ιδεών που εκφράζονται μέσα από αυτό σε σχέση προς το ευρύτερο πλαίσιο της άνθησης του ευρωπαϊκού πολιτειακού ριζοσπαστισμού στη λεγόμε-

νη "εποχή των επαναστάσεων". Ως προς το πρώτο ζήτημα, είναι σημαντικό να μελετηθεί η πορεία του ελληνικού ρεπουμπλικανισμού [καλύτερα ριζοσπαστισμού], από τον Μοισιόδακα στον Ρήγα Βελεστινλή και από αυτόν στον Ανώνυμο της Ελληνικής Νομαρχίας, ως εναλλακτικού προς τα παραδοσιακά, και δη προς τη χριστιανική ελεύθερου μοναρχία, πολιτειακού προτύπου. Ως προς το δεύτερο, η στενή ιδεολογική σχέση που έχει επισημανθεί ανάμεσα στην Ελληνική Νομαρχία και τον ιταλικό ριζοσπαστισμό των Alfieri και Ugo Foscolo συντείνει στην τοποθέτησή της στο μεταίχμιο της μετάβασης των άμεσων και έμμεσων επιδράσεων που δέχτηκε ο συγγραφέας της από Ιταλούς στοχαστές όπως οι Giovanni Lampredi, Paolo Mattia Doria, Carlo Antonio Pilati και Cesare Beccaria που ανήκαν στους κύκλους των νεο-μακιαβελιστών λογίων. Η ένταξη του έργου στο ευρύτερο ευρωπαϊκό του συγκείμενο είναι σημαντική και για την ιστορία των ευρωπαϊκών πολιτειακών ιδεών αφού θα συμβάλει στο να ανιχνευθούν μορφές μετάδοσης, υποδοχής και προσαρμογής των ριζοσπαστικών ιδεών σε πολιτικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα διαφορετικά εκείνων της δυτικής Ευρώπης.

Κλείνοντας, ο Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης προανήγγειλε τη δημοσίευση μιας σχολιασμένης έκδοσης της Ελληνικής Νομαρχίας στην αγγλική γλώσσα, η οποία έχει ως στόχο να συμβάλει στην αποτελεσματικότερη ανάδειξη του νεοελληνικού παραδείγματος, και δη του νεοελληνικού ριζοσπαστισμού, στο πεδίο της συγκριτικής ιστορίας των ευρωπαϊκών πολιτικών ιδεών.

Ο Βασίλης Παναγιωτόπουλος υπεραμύνθηκε της προσπάθειας να αποκαλυφθεί ο συγγραφέας της Ελληνικής Νομαρχίας, επισημαίνοντας ότι μια τέτοια αποκάλυψη θα είναι σημαντική όχι τόσο αυτή καθ' εαυτήν, επιλύοντας δηλαδή ένα αίνιγμα που αντέχει επίμονα στον χρόνο, αλλά διότι θα προσκομίσει στην ελληνική ιστορία των ιδεών πολύτιμα στοιχεία για το πνευματικό και κοινωνικό περιβάλλον το οποίο παρήγαγε το συγκεκριμένο έργο και τις κοινωνικο-πολιτικές αντιλήψεις που διατυπώνονται σε αυτό. Με επίκεντρο λοιπόν το πλαίσιο παραγωγής των ιδεών της Ελληνικής Νομαρχίας, ο σύγχρονος ιστορικός προβληματισμός πρέπει να κινηθεί γύρω από τρεις βασικούς άξονες: α) το ζήτημα της ακριβούς χρονολόγησης της συγγραφής και της έκδοσης του κειμένου β) το ζήτημα του ιδιαίτερου πνευματικού περιβάλλοντος το οποίο παρήγαγε το έργο γ) το ζήτημα της σχέσης του έργου με τα πνευματικά ρεύματα της εποχής.

Ως προς το πρώτο ζήτημα, κρίσιμη είναι η καταγραφή των προβλημάτων που θέτει για τη χρονολόγηση του κειμένου το γεγονός ότι ο συγγραφέας του δεν φαίνεται να γνωρίζει σημαντικά ιστορικά γεγονότα προγενέστερα της χρονολογίας έκδοσής του όπως είναι π.χ. η κατάληψη του Σουλίου από τον Αλή Πασά το 1803. Η αποσαφήνιση του ποια γεγονότα γνώριζε και ποια δεν γνώριζε ο συγγραφέας της Ελληνικής Νομαρχίας είναι δυνατό να κομίσει απαντήσεις τόσο σχετικά με την προσωπική πορεία του ανθρώπου όσο και αναφορικά με τον τόπο καταγωγής του, ο οποίος έχει κατά καιρούς ταυτιστεί άλλοτε με τα Επτάνησα και άλλοτε με την Ήπειρο.

Ως προς το δεύτερο, και από τη στιγμή που οι έρευνες επί των τυπογραφικών στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν για την έκδοση του κειμένου οδηγούν στο συμπέρασμα

ότι, κατά πάσα πιθανότητα, τυπώθηκε στο τυπογραφείο του Tommaso Mazi στο Λιβόρνο, απαραίτητη καθίσταται η ενδελεχής μελέτη του κύκλου των Ελλήνων λογίων, και της ελληνικής παροικίας γενικότερα, της πόλης αυτής και της ευρύτερης περιοχής της Τοσκάνης. Το Λιβόρνο, ένα λιμάνι ιδιαίτερα σημαντικό για το εμπόριο της Μεσογείου, μαζί με την Τεργέστη συγκέντρωναν εκείνη την εποχή νέες δυνάμεις της ελληνικής διασποράς και καθίσταντο σταδιακά δυναμικοί ανταγωνιστές των παραδοσιακά ισχυρών παροικιακών κέντρων της Βιέννης και της Βενετίας. Επιπλέον, το Λιβόρνο, την εποχή της έκδοσης της Ελληνικής Νομαρχίας, βρισκόταν υπό γαλλικό έλεγχο, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό τόσο για την κατανόηση του πλαισίου έκδοσης του έργου όσο και για την εξακρίβωση των διαύλων μέσα από τις οποίες οι γαλλικές επαναστατικές ιδέες διαχέονταν σε συγκεκριμένους κύκλους της ελληνικής διασποράς. Ένας συσχετισμός με αφανείς σήμερα δράσεις της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής στην περίοδο αυτή θα μπορούσε να αποδειχθεί γόνιμος.

Ως προς το τρίτο ζήτημα, αξιοσημείωτη είναι η παρουσία στοιχείων ρομαντισμού και εθνικισμού που ανιχνεύονται σε ένα κείμενο που διαπνέεται κατά τα άλλα από τις ιδέες του Διαφωτισμού. Η Ελληνική Νομαρχία μπορεί να θεωρηθεί ως ένα χαρακτηριστικό προϊόν της μεταβατικής περιόδου ανάμεσα στον Διαφωτισμό και τον ρομαντισμό, της επαναδιατύπωσης με άλλα λόγια των χειραφετικών αιτημάτων του Διαφωτισμού με τους όρους της ρομαντικής ευαισθησίας αλλά και μέσα από το πρίσμα των εθνικιστικών ιδεών των αρχών του 19ου αιώνα (και ιδιαίτερα των αιτημάτων περί εθνικής καθαρότητας, αυτοτέλειας και ανεξαρτησίας). Από αυτό προκύπτει το συμπέρασμα ότι στο Λιβόρνο και την ευρύτερη περιοχή της Τοσκάνης έχουμε πιθανότατα μια πρώιμη συνάντηση ευρωπαϊκών επαναστατικών ιδεών με την αναδυόμενη ελληνική εθνική συνείδηση. Η Ελληνική Νομαρχία φαίνεται να παίρνει εδώ μια στέρεα επαφή με κάποιους κοινούς τόπους του γαλλο-ιταλικού ριζοσπαστισμού που αναμφίβολα φώτισαν τον δρόμο προς την εθνική επαναστατική ρήξη.

Γιάννης Κουμπουρλής

11η Ετήσια διάλεξη αφιερωμένη στον Κ.Θ. Δημαρά

Benedetta Craveri, *La contribution des femmes à une nouvelle forme de civilité: l'apport des XVIIème et XVIIIème siècles.*

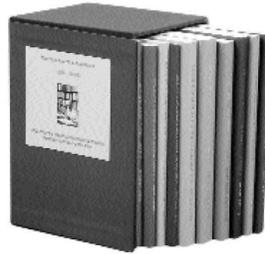
(Αθήνα, ΕΙΕ, 13 Δεκεμβρίου 2006)

Το 2006 η Ετήσια Διάλεξη Κ.Θ. Δημαρά εισήλθε στη δεύτερη δεκαετία της ιστορίας της. Η ενδέκατη ετήσια διάλεξη πραγματοποιήθηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2006. Ομιλήτρια της φετινής διάλεξης, η ιταλίδα ιστορικός Benedetta Craveri, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Suor Orsola Benincasa στη Νάπολη και καταξιωμένη ερευνήτρια ζητημάτων επικοινωνίας και παιδείας της νεωτερικότητας.

Θέμα της διάλεξης ήταν "Η συμβολή των γυναικών στη διαμόρφωση νέων μορφών συμπεριφοράς, 17ος-18ος αιώνας". Με την διάλεξή της, η Benedetta Craveri εντόπισε και ερμήνευσε τη διαδικασία ανέλιξης των γυναικών στην εξουσία, στην Γαλλία του 17ου και του 18ου αιώνα, και παρουσίασε τις συνέπειες του νέου ρόλου των γυναικών στους τομείς των ηθών, της γλώσσας, της τέχνης και της λογοτεχνίας, της ηθικής και της θρησκείας. Τέλος φώτισε τον ουσιαστικό ρόλο που διαδραμάτισαν οι γυναίκες και οι νεωτερικές μορφές επικοινωνίας που επέβαλαν, στη συγκρότηση της κοινωνίας των πολιτών και της κοινής γνώμης.

Με τη συμπλήρωση 10 χρόνων των ετησίων Διαλέξεων Κ. Θ. Δημαρά, το ΙΝΕ προέβη στην έκδοση επετειακής κοφρέτας που περιλαμβάνει τις δέκα έως τώρα δημοσιευμένες διαλέξεις:

- 1996 • JOCHEN SCHLOBACH
- 1997 • FREDERICK ROSEN
- 1998 • YVES CHEVREL
- 1999 • MARIA ALZIRA SEIXO
- 2000 • LARRY WOLFF
- 2001 • JEAN STAROBINSKI
- 2002 • ROLAND MORTIER
- 2003 • MICHEL DELON
- 2004 • JONATHAN ISRAEL
- 2005 • CLAUDE LAURIOL

Ελληνο-ιταλική συνάντηση

Βυζαντινή και ιταλική ζωγραφική. Δρόμοι και συναντήσεις από τις Σταυροφορίες ως την πτώση του Χάνδακα (1096-1669)

(Αθήνα, 20-22 Νοεμβρίου 2006)

Η Ελληνο-ιταλική επιστημονική συνάντηση οργανώθηκε από τα ερευνητικά προγράμματα "Βυζάντιο και Δύση" του Ινστιτούτου Βυζαντινών Ερευνών και "Ελληνες ζωγράφοι μετά την Άλωση" του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών, σε συνεργασία με το Ξενοδοχείο "St George Lycabettus". Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών στις 20-22 Νοεμβρίου 2006 με τη συμμετοχή ελλήνων και ιταλών αρχαιολόγων και ιστορικών της τέχνης, οι οποίοι μίλησαν για τα ακόλουθα θέματα:

Η πρώιμη αναγέννηση στην ιταλική ζωγραφική ως μετάδοση ελληνοβυζαντινής γνώσης (Μάριος Βασιλόπουλος), *Επίδραση δυτικών μορφών στη ναοδομία του Μυστρά* (Γεωργία Μαρίνου, επίκ. καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο), *Συγκλίσεις κατά τον ύστερο μεσαίωνα στην περιοχή της Μεσογείου: η περίπτωση της Αμμοκώστου* (Michele Bacci, καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης, Πανεπιστήμιο της Siena), *Ο νεο-*

πλατωνισμός του Γκρέκο και τα μάτια της λογικής (Ν. Χατζηνικολάου, καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης, Πανεπιστήμιο Κρήτης), *Ιταλική ζωγραφική - βυζαντινή ζωγραφική από τον 11ο έως τον 13ο αιώνα* (Valentino Pace, καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης, Πανεπιστήμιο του Udine), *Ενετικός ανθρωπισμός, βυζαντινός ανθρωπισμός και τέχνες* (Ennio Concina, καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης, Πανεπιστήμιο της Βενετίας), *Ανατολή και Δύση στο έργο του Piero della Francesca. Ιστορικές συγκυρίες που διαμόρφωσαν την εικονογραφία και την τεχντροπική του έκφραση* (Μελίτα Εμμανουήλ, καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο), *Οι βενετσιάνοι ζωγράφοι Bellini και το Βυζάντιο* (Ευγενία Δρακοπούλου, ερευνήτρια ΙΝΕ/ΕΙΕ), *Οι βυζαντινές εκκλησίες και κρύπτες στη νότια Απουλία* (Isabella Bernardini, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο του Lecce), *Δαμασκηνός και Θεοδοκόπουλος, βίοι παράλληλοι. Από τον Χάνδακα στη Βενετία* (Μαίρη Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου, καθηγήτρια βυζαντινής αρχαιολογίας και τέχνης, Πανεπιστήμιο Αθηνών), *Αναθηματικές εικόνες από τα ιόνια νησιά και παλικά εχνοτο. Ευσέβεια, κοινωνία, εικονογραφία* (Αγγελική Σταυροπούλου, αναπλ. καθηγήτρια βυζαντινής αρχαιολογίας και τέχνης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων), *L'Aliense: Η πολιτισμική ένταξη του μετοίκου* (Νίκος Μοσχονάς, διευθυντής ερευνών ΙΒΕ/ΕΙΕ).

Ευγενία Δρακοπούλου